

УДК 351.77:574:614.1/.7(477)

А. Якимчук

ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА ІНСПЕКЦІЯ У СТРУКТУРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯМ БІОРІЗНОМАНІТТЯ В УКРАЇНІ

Розглянуто основні функції, структуру, повноваження Державної екологічної інспекції України у сфері збереження біорізноманіття. Проаналізовано витрати на утримання Державної екологічної інспекції впродовж останніх років. Досліджено можливості удосконалення її роботи з метою підвищення ефективності державного управління збереженням біорізноманіття в Україні.

Ключові слова: інспекція, державне управління, біорізноманіття, екологія, структура.

Державна екологічна інспекція України (далі – Держекоінспекція України) належить до системи органів виконавчої влади та утворюється для забезпечення реалізації державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів. Від ефективності її роботи залежить і ефективність збереження біорізноманіття України, збереження генофонду рослинного і тваринного світу, підтримання екологічної рівноваги і стабільність клімату.

Питанню збереження біорізноманіття присвячено цілу низку праць вітчизняних науковців, зокрема Т. Андрієнко-Малюк, А. Александрової, О. Веклич, О. Врублевської, Л. Гринів, Ю. Грищенко, П. Гамана, Л. Мельника, І. Синякевича, А. Сохнич, С. Бобильова, Г. Моткина, А. Тулупова, А. James, М. Green, J. Paine, J. Dixon, S. Pagiola, B. Brink, R. Butler та інших. Дослідженню і розвитку теорії та практики державного управління, формування й реалізації державної екологічної політики, відводилося чільне місце у багатьох працях відомих українських учених, зокрема таких, як: В. Бакуменка, М. Гамана, М. Корецького, О. Лазора, Н. Левченко, О. Дація та інших.

Водночас потрібно зазначити, що на сьогодні результати завершених системних досліджень, орієнтованих на вирішення проблем радикального удосконалення державної політики збереження біорізноманіття в Україні, практично відсутні. Теорія свідчить про відсутність однозначної відповіді на питання про вибір напрямів державної політики у сфері збереження біорізноманіття, а також оптимальних механізмів державного регулювання. Все це зумовило необхідність подальшого вивчення і удосконалення механізму державного управління збереженням біорізноманіття, актуальність даної теми наукової роботи, її мету, а також визначило предмет та об'єкт дослідження.

Мета статті – вивчення функцій, структури та повноважень Державної екологічної інспекції України з метою удосконалення її роботи та створення системи ефективного збереження біорізноманіття в Україні на основі кращого досвіду розвинених країн світу.

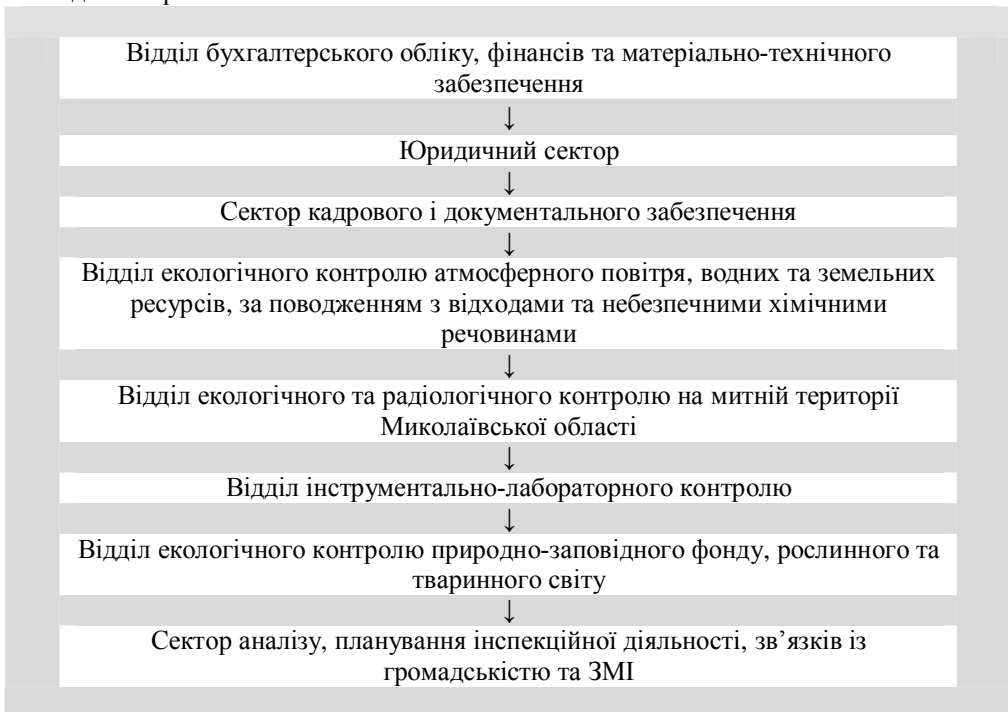
Об'єктом дослідження є вітчизняна система державного управління збереженням біорізноманіття. Предметом дослідження – процес удосконалення

роботи контролюючих органів щодо збереження біорізноманіття.

Основною метою національної екологічної політики є забезпечення конституційного права громадян України на безпечне навколишнє природне середовище. Тому інтеграція екологічної політики в усі напрями діяльності має стати обов'язковою умовою переходу до екологічно збалансованого розвитку держави, коли розвиток країни та регіонів, структура економічного зростання, матеріального виробництва та споживання, а також інших видів діяльності суспільства функціонує в межах здатності природних екосистем відновлюватися, поглинати забруднення та підтримувати життєдіяльність теперішнього і майбутніх поколінь [1 – 3].

Відповідно до наказу “Про реорганізацію територіальних органів Мінприроди” № 540 від 12.12.2006 р. з метою удосконалення державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища, створення системи контролюючих органів, відповідно до Положення про Міністерство охорони навколишнього природного середовища України (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1524 від 02.11.2006 р.), проведено реорганізацію Державних управлінь охорони навколишнього природного середовища в областях, містах Києві та Севастополі шляхом виділення із їх складу екологічних інспекцій. Також одночасно були утворені Державні екологічні інспекції в областях, містах Києві та Севастополі як спеціальні підрозділи Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, що належать до сфери його управління [4].

Сучасна організаційна структура державної екологічної інспекції України наведена на рис. 1.

Рис. 1. Структура Державної екологічної інспекції України

На сьогодні Держекоінспекція України входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для забезпечення реалізації державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Держекоінспекція України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства екології та природних ресурсів України, іншими актами законодавства України, дорученнями Президента України і Міністра, а також положенням про нього.

Стосовно збереження біорізноманіття України основними завданнями Держекоінспекції України є [5]:

1) внесення Міністрові пропозицій щодо формування державної політики зі здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;

2) реалізація державної політики зі здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів; додержанням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду; за екологічною та радіаційною безпекою (зокрема у пунктах пропуску через державний кордон і в зоні діяльності митниць призначення та відправлення) під час імпорту, експорту та транзиту вантажів і транспортних засобів; біологічною і генетичною безпекою щодо біологічних об'єктів природного середовища при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів (далі – ГМО) у відкритій системі; поведінням із відходами (крім поводження з радіоактивними відходами) і небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами;

3) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та подає їх Міністрові для погодження і внесення в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України;

4) здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням законодавства центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і господарювання, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами-нерезидентами щодо:

– екологічної та радіаційної безпеки: у процесі проведення наукових, науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, впровадження у виробництво відкриттів, винаходів, використання нової техніки, устаткування, технологій і систем;

– використання та охорону земель: консервації деградованих і малопродуктивних земель; збереження водно-болотних угідь; виконання екологічних вимог при наданні у власність і користування, зокрема в оренду, земельних ділянок; здійснення заходів щодо запобігання забрудненню земель

хімічними і радіоактивними речовинами, відходами, стічними водами; додержання режиму використання земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, а також територій, що підлягають особливій охороні;

– охорони і раціонального використання вод та відтворення водних ресурсів: реалізації державних, цільових, міждержавних та регіональних програм з оздоровлення, використання і охорони вод, відтворення водних ресурсів; наявності та дотримання умов виданих дозволів, установлених нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин, лімітів забору і використання води та скидання забруднюючих речовин; права державної власності на води;

– охорони атмосферного повітря: виконання запланованих і затверджених загальнодержавних, галузевих або регіональних природоохоронних програм; наявності та додержання дозволів на викиди забруднюючих речовин; додержання екологічних показників нафтопродуктів (бензину автомобільного та дизельного палива), які реалізуються шляхом оптової та роздрібною торгівлі суб'єктами господарювання;

– надання своєчасної, повної та достовірної інформації про стан атмосферного повітря, визначення видів і обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря;

– охорони, захисту, використання та відтворення лісів: законності вирубки, ушкодження дерев і чагарників, знищення або ушкодження лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розплідниках і на плантаціях, а також молодняку природного походження й самосівів на площах, призначених під лісовідновлення; раціонального та невиснажливого використання лісових ресурсів; добування, здійснення побічного та супутнього спеціального лісокористування; виконання комплексу необхідних заходів захисту для забезпечення охорони лісів від пожеж, незаконних рубок, шкідників і хвороб, пошкодження внаслідок антропогенного та іншого шкідливого впливу, застосування пестицидів і агрохімікатів у лісовому господарстві й лісах; використання полезахисних лісосмуг, водоохоронних і захисних лісових насаджень; заготовки деревини відповідно до затвердженого лісосічного фонду, зокрема розрахункової лісосіки; збереження корисної для лісу фауни; охорони, утримання і використання зелених насаджень; законодавства про використання, охорону і відтворення рослинного світу;

– охорони, раціонального використання та відтворення тваринного світу: використання об'єктів тваринного світу; регулювання чисельності диких тварин; використання і відтворення рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин, занесених до Червоної книги України; охорони тваринного світу на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду України; охорони середовища перебування, шляхів міграції, переселення, акліматизації і схрещування диких тварин; ввезення в Україну і вивезення за її межі об'єктів тваринного світу; захисту диких тварин від жорстокого поводження; дотримання права державної власності на тваринний світ;

– дотримання правил створення, поповнення, зберігання, використання та державного обліку зоологічних, ботанічних колекцій і торгівлі ними;

– ведення мисливського господарства та полювання;

– збереження об'єктів рослинного та тваринного світу, занесених до Червоної та Зеленої книг України, формування, збереження й використання екологічної мережі;

– додержання режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- охорони, використання і відтворення риби та інших водних живих ресурсів;
- хімічних джерел струму в частині забезпечення екологічної безпеки виробництва хімічних джерел струму та утилізації відпрацьованих хімічних джерел струму, ведення обліку обсягів накопичення відпрацьованих хімічних джерел струму та передачі їх на утилізацію;

- дотримання вимог реєстрації в судових документах операцій зі шкідливими речовинами та сумішами;

- поведження з відходами;

- наявності дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів, дотримання їх умов;

- Конвенції з міжнародної торгівлі вимираючими видами дикої фауни і флори CITES у пунктах пропуску через державний кордон України та в зоні діяльності митниць призначення та відправлення;

5) складає протоколи про адміністративні правопорушення та розглядає справи про адміністративні правопорушення, накладає адміністративні стягнення у випадках, передбачених законом;

6) подає Міністрові пропозиції щодо: видачі, зупинення дії чи анулювання в установленому законодавством порядку дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів, поведження з небезпечними хімічними речовинами, транскордонне переміщення об'єктів рослинного і тваринного світу, зокрема водних живих ресурсів, а також установлення нормативів допустимих рівнів шкідливого впливу на стан навколишнього природного середовища;

7) надає центральним органам виконавчої влади, їх територіальним органам, місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування приписи щодо зупинення дії чи анулювання в установленому законодавством порядку дозволів, ліцензій, сертифікатів, висновків, рішень, лімітів, квот, погоджень, свідоцтв на спеціальне використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів, поведження з небезпечними хімічними речовинами, транскордонне переміщення об'єктів рослинного і тваринного світу, зокрема водних живих ресурсів, ліцензій на проведення землевпорядних та землеоціночних робіт, а також щодо встановлення нормативів допустимих рівнів шкідливого впливу на стан навколишнього природного середовища;

8) вносить у встановленому порядку центральним органам виконавчої влади, їх територіальним органам, місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування вимоги щодо приведення у відповідність із законодавством прийнятих ними рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання, відтворення та охорони природних ресурсів;

9) призначає громадських інспекторів з охорони довкілля та видає їм посвідчення, організовує їх роботу, надає їм методичну та практичну допомогу, живає заходів до усунення виявлених недоліків і порушень в їх діяльності;

10) забезпечує інформування громадськості про реалізацію державної політики у відповідній сфері;

11) утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, установи та організації, що належать до сфери управління Держекоінспекції України, затверджує їх положення (статути), в установленому порядку призначає на посади та звільняє з

посад їх керівників, формує кадровий резерв на посади керівників таких підприємств, установ та організацій.

Держекоінспекцію України очолює голова, якого призначає на посаду за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра, та звільняє з посади Президент України. Голова Держекоінспекції України за посадою є Головним державним інспектором України з охорони навколишнього природного середовища. Структура апарату Держекоінспекції України затверджується Головою Держекоінспекції України за погодженням із Міністром.

У роботі проведено аналіз фінансування заходів на утримання Державної екологічної інспекції, що наведено у табл. 1. Отже, як підтверджують дані табл. 1, витрати на утримання апарату управління залишаються стабільними із незначним зростанням у 2013 р., порівняно із попереднім 2012 р. (з 145,7% до 147,2%), на 1,8 млн грн. Протилежна тенденція спостерігається із витратами на матеріально-технічне і методологічне забезпечення – впродовж досліджуваного періоду вони зменшилися на 25% (з 40 млн грн у 2012 р. до 30 млн грн у 2013 р.). Це негативно позначається на оновленні матеріально-технічної бази та ускладнює запровадження інноваційних інструментів у роботі Державної екологічної інспекції України та її територіальних органів.

Таблиця 1

Фінансування діяльності Державної екологічної інспекції України

№ з/п	Назва бюджетної програми	Річні обсяги видатків, млн грн		Відхилення, 2013 р. до 2012 р.	
		2012 р.	2013 р.	Абсолютне, млн грн (+,-)	Відносне, %
1	Керівництво та управління у сфері екологічного контролю	145,7	147,2	1,8	101
2	Зміцнення матеріально-технічної бази і методологічне забезпечення Державної екологічної інспекції України та її територіальних органів	40	30	-10	75

Висновки

Держекоінспекція України належить до системи органів виконавчої влади та здійснює реалізацію державної політики державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів. Держекоінспекція України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства екології та природних ресурсів України, іншими актами законодавства України. Позитивним є те, що Держекоінспекція стала відокремленим від Мінприроди органом та набула статус самостійності, оскільки контрольні функції повинні належати окремому органу державної влади. Аналіз витрат на утримання апарату управління Держекоінспекції, засвідчив той факт, що вони залишаються стабільними із незначним зростанням у 2013 р., порівняно із попереднім 2012 р., на 1,8 млн грн; витрати на матеріально-технічне і методологічне забезпечення мають протилежну тенденцію до скорочення (на 25%). Це негативно позначається на оновленні матеріально-технічної бази та

ускладнює запровадження інноваційних інструментів у роботі Державної екологічної інспекції України та її територіальних органів.

Література

1. Якимчук А. Ю. Економіка та організація природно-заповідного фонду України [Текст] : монографія / А. Ю. Якимчук. — Рівне : НУВГП, 2007. — 208 с.
2. Якимчук А. Ю. Економіка природокористування [Текст] : навч. посіб. / А. Ю. Якимчук, А. Л. Черній. — Рівне : НУВГП, 2010. — 275 с.
3. Про екологічну мережу [Електронний ресурс] : Закон України № 1864-IV від 24.06.2004 р. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1864-15>.
4. Положення про Державну екологічну інспекцію України [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 454/2011 від 13.04.2011 р. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/454/2011>.
5. Про реорганізацію територіальних органів Мінприроди [Електронний ресурс] : Наказ Міністра екології та природних ресурсів України № 540 від 12.12.2006 р. — Режим доступу : <http://ukraine.uapravo.net/data2008/base31/ukr31125.htm>.

A. Yakymchuk

STATE ENVIRONMENTAL INSPECTION IN THE PUBLIC ADMINISTRATION STRUCTURE OF BIODIVERSITY CONSERVATION IN UKRAINE

The basic functions, structure and powers of the State Environmental Inspection of Ukraine in the field of biodiversity conservation are considered. The costs of maintaining the State Ecological Inspectorate in recent years are analysed. The possibilities of its work improvement with the purpose to increase the efficiency of public administration in conservation of biodiversity in Ukraine are studied.

Key words: inspection, public administration, biodiversity, ecology, structure.